

Методичні рекомендації з використання методики
«Самоорганізований навчальний простір»

Авторський колектив:

Корецька Леся Володимирівна, Носач Ігор Володимирович, Петушкова Лариса Антонівна

Бабенко Лілія Анатоліївна, Гнатів Ірина Володимирівна, Добромільська Оксана Ігорівна, Князева Світлана Анатоліївна, Куца Світлана Євгенівна, Міленіна Юлія Анатоліївна, Парахіна Ірина Петрівна, Печерських Тетяна Петрівна, Піднебесна Тетяна Миколаївна, Романова Людмила Вікторівна, Столяр Ольга Романівна

Керівник авторського колективу:

Носач Ігор Володимирович

Рецензенти:

Вайнола Ренате Хейкіївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова

Петрочко Жанна Василівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка

Літературна редакція:

Плевако Ольга Григорівна

Методичні рекомендації з використання методики «Самоорганізований навчальний простір» розроблено як додатковий матеріал для оволодіння учнями 4–11 класів інформаційно-комунікаційною компетентністю, громадянськими та соціальними компетентностями під час викладання класних годин, у позакласній та гуртковій роботі. Заняття СОНП також можуть увійти до варіативної складової навчальних планів середньої та старшої школи.

Методичні рекомендації розкривають можливості використання інтернету для досягнення конкретних навчально-виховних цілей та потенціал саморганізованого навчання в умовах закладу загальної середньої освіти, що може бути використане для виконання позакласних завдань групою учнів.

Методичні рекомендації включають перелік великих питань та описи занять, що були проведені під час пілотування методики.

Розраховано на педагогічних та соціальних працівників, студентів закладів вищої освіти педагогічного та соціального профілю, фахівців громадських організацій, широкого кола громадськості.

Зміст

Вступ	4
Історія виникнення та поширення методики	5
СОНП в Україні	6
Загальна інформація про методику «Самоорганізований навчальний простір»	7
Необхідні ресурси та матеріали для впровадження СОНП	11
Велике питання	13
Учитель у ролі фасилітатора	15
Підготовка до заняття СОНП	16
Оцінювання впливу СОНП	17
Поради щодо вирішення типових викликів під час СОНП	18
Використана література	20
Додаток 1. Приклади великих питань	21
Додаток 2. Приклади занять	23

Вступ

Одна з ключових реформ в Україні останніх років – децентралізація влади – веде до зростання відповідальності громадян за життя в своїй громаді та заохочує їх до самоорганізації для вирішення окремих питань місцевого значення. Разом з тим самоорганізація громадян на національному рівні має вирішальне значення у певні періоди новітньої історії країни для підтримки її подальшого демократичного поступу та розвитку.

Школа є моделлю суспільства, в якій дитина має можливість вчитися взаємодіяти, співіснувати з іншими членами такого середовища, здобуваючи досвід, знання і навички, які визначатимуть її громадянську позицію, світогляд у майбутньому. Концепція Нової української школи передбачає, що випускники нової школи є відповідальними громадянами, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству.

Описана нижче методика саморганізованого навчального простору (СОНП) передбачає надання учням можливості та відповідальності за організацію спільної діяльності для досягнення визначених освітніх цілей. В умовах безпечного навчального середовища учні отримують позитивний досвід самоорганізації, який може бути відтворений в інших соціальних умовах.

Окрім того, СОНП є відповіддю на актуальний виклик сьогодення – збільшення інформаційного поля та максимальна доступність знань завдяки поширенню інтернету. Як заохотити та навчити учнів використовувати сучасні технології з користю? Як навчити дитину знаходити достовірну, правдиву інформацію у безкінечному просторі інтернету? Через СОНП учні навчаються орієнтуватися в інформаційному потоці, критично й системно мислити, логічно обґрунтовувати свою позицію. Також учні вчать висловлювати власну думку, розвивають креативність, лідерські здібності, удосконалюють навички спілкування та самопрезентації. Учитель спонукає дітей до ініціативи, заохочує співпрацювати в команді, спільно вирішувати

проблеми; аналізувати свій емоційний стан та досягнення.

Таким чином, СОНП сприяє розвитку ключових компетентностей для Нової української школи, зокрема інформаційно-комунікаційної компетентності, громадянських та соціальних компетентностей, а вчитель отримує можливість для експериментів та творчої самореалізації.

Історія виникнення та поширення методики

Увагу громадськості до потенціалу самоорганізованого навчання привернули експерименти індійського професора Сугата Мітри¹. У 1999 році на околиці Делі, в районі, де більшість дітей не відвідували школу, професор встановив комп'ютер. Він вбудував комп'ютер у стіну на рівні одного метра над землею і підключив до високошвидкісного інтернету. Місцеві діти відразу оточили комп'ютер і за декілька годин разом навчилися ним користуватися й шукати інформацію в інтернеті. Подальші експерименти в різних місцевостях Індії та Північно-Східної Англії підтвердили думку про те, що групи дітей, які мають доступ до інтернету, можуть навчатись самостійно без нагляду дорослих. Під час чергового експерименту Сугата Мітра виявив, що діти, які не знають англійської мови, можуть самостійно вивчити основи молекулярної біології, використовуючи на комп'ютері відповідні матеріали англійською мовою. За допомогою дружнього, але незнайомого медіатора вони змогли перевершити результати, досягнуті учнями звичайної місцевої школи, в якій викладався цей предмет, і досягли таких результатів, як учні авторитетної міської приватної школи.

Спираючись на ці дослідження, Сугата Мітра розробив концепцію самоорганізованого навчального простору, що описує оптимальні умови, за яких діти можуть навчатися, співпрацюючи одне з одним у традиційних шкільних обставинах.

---

¹ Більше про ці експерименти, що отримали назву «Діра в стіні», можна дізнатися за посиланнями: www.youtube.com/watch?v=HE5GX3U3BYQ та www.youtube.com/watch?v=LEQc_NyAFXc

У грудні 2013 року відкрита перша лабораторія самоорганізованого навчального простору в середній школі в м. Кіллінгворт (Велика Британія). Згодом було відкрито ще 7 лабораторій: п'ять в Індії, одна у Великобританії та одна в Нью-Йорку, США. Мета роботи цих лабораторій – забезпечити середовище, в якому світова спільнота педагогів може вивчати вплив самоорганізованого навчання на дітей.

У 2014 році було запущено цифрову платформу «Школа в хмарі»,² яка надає можливість будь-кому та будь-де експериментувати із самоорганізованим навчанням. Серед іншого реалізується можливість дистанційного проведення вчителем СОНП для груп дітей у віддалених або депресивних районах, де доступ до освіти обмежений, за допомогою засобів онлайн-зв'язку. Навчальною платформою керує команда Ньюкаслського Університету (Велика Британія) під керівництвом професора Сугата Мітри.

Тестування та апробація методики СОНП відбувалися протягом 13 років. Сьогодні ця методика використовується в навчальних закладах у різних країнах (Австралія, Велика Британія, Індія, США та ін.).

СОНП в Україні

В Україні перший самоорганізований навчальний простір був відкритий весною 2017 року в м. Ізмаїл Одеської області організацією КарітасОдеса в партнерстві з Ізмаїльським державним гуманітарним університетом і благодійною організацією «Вільна освіта».

З 2018 року в рамках регіональної програми DARE «Освітні й соціальні інновації в Україні, Молдові та Румунії для кращого життя наших дітей» СОНП впроваджується на базі Валківського ліцею імені Олександра Масельського Харківської області, Меденицької середньої загальноосвітньої школи I-III ступенів Дрогобицького району Львівської області; Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 52 Харківської міської ради, дитячого центру для кризових сімей Благодійного фонду «Карітас Самбірсько-Дрогобицької Єпархії УГКЦ» у м. Дрогобич Львівської обл.; дитячого центру

---

²<https://www.theschoolinthecloud.org>

Харківського обласного благодійного фонду «Соціальна служба допомоги» у м. Харків та центру соціально-психологічної реабілітації дітей Благодійного фонду «Асперн» у м. Києві. Для популяризації методики створена відкрита група в соціальній мережі Facebook «СОНП в Україні»³.

Загальна інформація про методику «Самоорганізований навчальний простір»

Самоорганізований навчальний простір – це спосіб організації освітнього (навчально-виховного) процесу, коли вчителі заохочують учнів до спільної самостійної групової роботи для пошуку відповіді на велике питання за допомогою інтернету та інших джерел інформації.

В основі СОНП містяться такі переконання:

- Самоорганізоване навчання виникає за ініціативою учнів: вони мотивовані можливістю вибору та спільними інтересами з іншими учнями.
- Засвоєння знань відбувається в умовах групової роботи. Таке навчання допомагає посилити пам'ять і розвинути соціальні навички.
- Учні формують своє власне розуміння нових ідей, пов'язуючи це з тим, що вони вже знають.
- Учні здатні розуміти більше, ніж зазвичай вважають дорослі, особливо коли вони перебувають в комфортному, відкритому середовищі, де їх заохочують експериментувати та робити помилки.
- Учні здатні критично мислити та можуть швидко вчитися.
- Інтернет допомагає учням знайти відповіді на більшість питань, а заохочення та підтримка з боку вчителів посилює впевненість та стійкість учнів для самостійного вирішення проблем. Найбільш успішні вчителі вміють не втручатися в процес роботи учнів, пропонувати їм належну підтримку, надавати розуміння структури, а не лише готові відповіді на питання.

---

³ Доступ за посиланням <https://www.facebook.com/groups/soleukraine>

Як правило, потрібен деякий час, щоб учителі звикли користуватися новим методом, а учні освоїли новий спосіб навчання.

Навчально-виховні цілі досягаються через спільний пошук учнями відповіді на велике питання, завдяки можливості пізнавати себе, ділитися думками, досвідом та емоціями. **Велике питання** запалює уяву та допитливість учнів. Такі питання не мають однозначної відповіді, їхньою метою є спонукання до обговорень і дискусій. Вони заохочують дітей пропонувати ідеї, спільно працювати, використовувати аргументи і критично мислити, наприклад:

- Як працює пам'ять людей? Чому ми «пам'ятаємо»? Чому ми «забуваємо»?
- Чи є життя на землі безкінечним?
- Чи будуть колись роботи мати розум?
- Чи може бути щось менше нуля?
- Як створюється музика?

Важливо, що вчитель може і не знати відповіді на велике питання, яке ставить або яке пропонують учні, до того ж такі питання можуть взагалі не мати однієї чіткої відповіді. Завдання вчителя – лише фасилітувати процес роботи учнів, створювати умови для їхньої самоорганізації. Так, учитель заохочує учнів самостійно об'єднуватися в команди, які вони можуть змінювати під час заняття, самостійно шукати відповіді на великі питання, самостійно обирати форму презентації і презентувати свої відповіді.

СОНП має деякі подібні риси з проблемним та проектним навчанням, зокрема мультидисциплінарний характер, розвиток навичок співпраці, вирішення проблем, критичного мислення, заохочення до самостійної діяльності учнів. Однак рівень залученості учителя (фасилітатора) у СОНП мінімальний, на межі повного невторчання, тоді як у проблемному та проектному навчанні передбачається значно більше залучення вчителів і допомога від них, якщо учням щось не вдається. Під час заняття СОНП

учитель не навчає, а «робить крок назад» (відступає), щоб дати більше простору для самостійності та ініціативи учнів.

Зазвичай СОНП відбувається таким чином:

1. Вчитель ставить учням велике питання або ж вони самостійно вигадують власне. Також учитель спільно з групою актуалізують правила групової роботи, які були узгоджені на першому занятті.
2. Учні об'єднуються в групи, орієнтовно по 4–5 осіб у кожній групі. Вони мають можливість змінювати групи в будь-який час.
3. Кожна група має один комп'ютер з доступом до інтернету для пошуку необхідної інформації, щоб відповісти на велике питання, та набір канцтоварів для творчого оформлення й представлення відповіді.
4. Учні вільно пересуваються по класу (можуть сідати на підлогу), спілкуються одне з одним, обмінюються ідеями.
5. Учні самостійно обирають напрям пошуку відповіді на велике питання. Може виявитися, що на це питання немає єдиної правильної відповіді.
6. У кінці заняття кожна група презентує своє дослідження.

Мал. 1. Проведення заняття за методикою СОНП (проект)

Оскільки освітня (навчально-виховна) діяльність є видом соціальної

активності, що відбувається в межах групи, завдяки СОНП учні мають можливість не лише використовувати знання з навчальних дисциплін, а й навчатися працювати в команді, розподіляти ролі, нести відповідальність відповідно до ролі в малій групі й разом презентувати результати своєї діяльності.

Отже, участь в СОНП допоможе учням:

- навчитися працювати в групі, розподіляти ролі та нести відповідальність за кінцевий результат, самоорганізовуватися для виконання поставлених завдань;
- розвинути лідерські здібності, навички комунікації та самопрезентації;
- вдосконалити критичне мислення, пам'ять, навички пошуку та аналізу великої кількості інформації, розв'язання проблем;
- навчитися використовувати знання, які вони вже мають, під час дискусій у класі та за його межами;
- розвинути творчий підхід до вирішення завдань, продемонструвати творчі здібності та інтереси;
- підвищити комп'ютерну грамотність та навчитися безпечно використовувати інтернет;
- стати більш вмотивованими до генерування ідей, самоосвіти.

Зрештою учні отримають можливість розширити світогляд, покращити свою поведінку; вони навчаються брати на себе відповідальність за своє навчання та зможуть будувати більш довірливі стосунки з вчителями та дорослими загалом.

З іншого боку, СОНП також дає можливість вчителям бачити учнів у нових ролях, допомагати їм розвивати здібності в новий спосіб, що не вдається часом в умовах традиційного уроку, налагодити співпрацю з класом та створити ситуацію успіху для учнів. Оскільки пошук відповіді на велике питання часто передбачає пошук міждисциплінарних зв'язків, що виходять за межі навчальної програми одного конкретного предмета, це значно розширює можливості вчителя та заохочує креативність. В умовах СОНП вчитель

розширює своє розуміння того, наскільки учні можуть навчатися самостійно, та, власне, формувати вміння учнів навчатися самостійно. Створюючи простір для пізнання й відкриттів, учитель розвиває культуру допитливості та ініціативу учнів, вміння досліджувати, а також сам вчиться розуміти їхні інтереси та потреби.

Необхідні ресурси та матеріали для впровадження СОНП

СОНП – це проста методика, оскільки для її запровадження потрібно лише таке обладнання і ресурси:

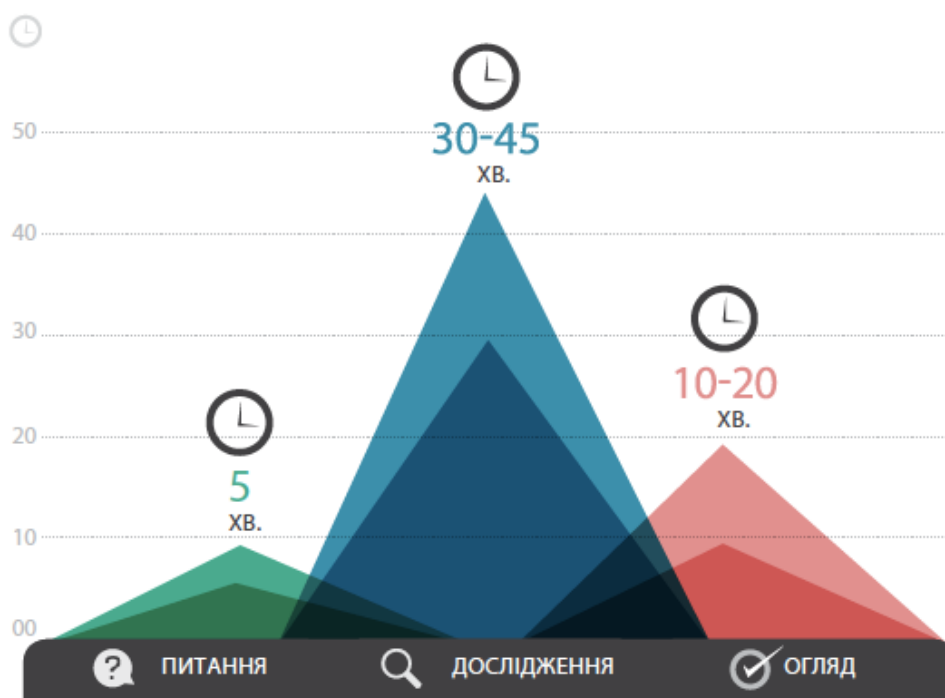
- обладнаний комп'ютерами клас або декілька мобільних комп'ютерів (ноутбуків) з розрахунку один комп'ютер для однієї групи учнів. Обмеження кількості комп'ютерів забезпечує взаємне навчання і співпрацю між учнями, що є важливим елементом СОНП. Комп'ютери з великими екранами є зручнішими, оскільки вони полегшують групову роботу. Також завдяки великим екранам вчитель може спостерігати, що роблять учні.
- Підключення до інтернету.
- Дошка для запису питань і коментарів.
- Перелік великих питань, які допомагають поглибити знання учнів з певних предметів навчального плану.
- Спеціальний робочий зошит для учнів.
- Великі аркуші паперу для презентації групами своїх напрацювань.
- Готовність вчителів та учнів випробувати цю методику.

Проведення заняття за методикою СОНП

Заняття має три умовних етапи: постановка великого питання, дослідження, презентація відповідей. Тривалість заняття може складати від 45 хвилин до 1 години відповідно до вікових особливостей учнів.

Тривалість етапу постановки великого питання – до 5 хвилин. Під час цього етапу вчителю необхідно власне презентувати велике питання,

заохотити учнів до пошуку відповіді на це питання, пояснити процес роботи. Те, як вчитель ставить питання, майже так само важливо, як і те, про що він запитує. Велике питання заохочує до творчого пошуку та спонукає допитливість. Цей етап може тривати довше, якщо учні самостійно формулюють велике питання та спільно всією групою домовляються, що будуть шукати відповідь саме на нього.

Мал. 2. Етапи заняття за методикою СОНП (проект)

Етап дослідження триває 30-45 хвилин. Учні працюють в групах, щоб знайти відповіді на велике питання в інтернеті. Вчитель заохочує учнів самостійно вирішувати будь-які питання в групах, спостерігає та документує процес. Також учні повинні зробити презентацію результатів пошуку відповідей.

Під час завершального етапу заняття кожна група презентує свої напрацювання та надає зворотний зв'язок. Вчитель може попросити визначити подібності і відмінності між різними відповідями, допомогти учням їх виявити. Також вчитель заохочує дебати, сприяє обговоренню питання та процесу дослідження. На завершення вчитель може встановити зворотний зв'язок з учнями і дізнатися, як вони почувалися під час роботи, що вони б наступного разу зробили інакше як індивідуально, так і в групі, чи вони

справді добре попрацювали тощо. Для огляду напрацювань груп передбачено 10–15 хвилин, але тривалість етапу може змінюватися відповідно до складності питання та представлених відповідей.

Презентація відповідей та подальший їх аналіз, а також самоаналіз учнями своєї поведінки й досягнень відіграє вирішальну роль для осмисленого засвоєння нового досвіду, закріплення й відтворення нових знань та навичок, форм поведінки в широкому навчально-виховному контексті.

Заняття СОНП не будуть статичними. Збільшуватиметься досвід вчителя, зростатиме впевненість учнів у новому методі, і заняття також будуть змінюватися. Для підтримки мотивації та зацікавленості учнів важлива готовність вчителя експериментувати зі способами проведення заняття. Наприклад, вчитель може замість того, щоб просити кожен учень з 4 осіб представити свої висновки, запропонувати всій групі учнів разом обговорити та презентувати єдину спільну відповідь.

Слід врахувати, що потрібен час, щоб учні призвичаїлися до нових умов, що можуть повністю відрізнитися від тих, у яких вони працювали раніше. Може знадобитися декілька занять, щоб учні звикли і повірили, що вони справді мають можливість самоорганізуватися.

Велике питання

Велике питання є важливою частиною СОНП. Як зазначив теоретик освіти Едвард О. Вілсон, «Правильна відповідь на тривіальне запитання також є тривіальною, але правильне питання, навіть якщо воно нерозв'язане, є провідником до значущого відкриття»[2].

Цікаве й актуальне питання пробуджує уяву та допитливість учнів, заохочує пропонувати теорії, співпрацювати, критично мислити та шукати аргументи. Великі питання – питання, які не мають легкої відповіді. Вони часто відкриті та важкі, до того ж такі питання можуть бути без однозначної відповіді. Їхньою метою є спонукання до всебічних тривалих обговорень, а не пошук легких відповідей.

Великі питання можуть бути неоднозначними, сфокусованими, гострими або ж провокуючими. Вони повинні заохочувати дослідження, дебати та критичне мислення. Великі питання спрямовані не тільки на отримання «правильних» відповідей, вони стимулюють застосування вмій і навичок, необхідних для пошуку відповіді. Гарне велике питання об'єднує декілька галузей знань. Наприклад, питання «Що сталося б із Землею, якби всі комахи зникли?» об'єднує більше галузей, ніж питання «Що таке комаха?»

Складність питань може змінюватися на кожному наступному занятті. Спочатку це можуть бути прості сфокусовані питання. Наприклад: «Де живе найбільша тварина у світі?» Поступово учні зможуть покращити навички пошуку інформації, здобути новий досвід виконання завдань, підготуватися до складніших питань.

З часом учитель зможе пропонувати більш складні питання, які не мають прямої відповіді. Це буде заохочувати учнів досліджувати питання ширше, на перетині декількох галузей знань, та готувати більш ґрунтовну відповідь. Зверніть увагу на різницю між запитаннями: «Яка найбільша тварина у світі?» та «Чому не існує тварин, більших, ніж синій кит»? Друге питання передбачає аналіз причинно-наслідкових зв'язків, можливість дискусії та необхідність пошуку аргументів, що знаходяться на межі декількох галузей знань.

Також учитель може надати можливість учням створити та запропонувати велике питання. У такому разі учні можуть відчувати ще більшу включеність та зацікавленість у пошуку відповіді на запропоноване питання.

Виокремлюють такі шляхи створення великих питань:

- питання пов'язані з тим, що учні вивчають на даний час (Мозок дитини і дорослого однакові чи різні?);
- питання походять з повсякденного досвіду учнів (Чому чіпси та сухарики шкідливі для здоров'я?);
- питання пов'язані із зовсім новим явищем, феноменом (Чи можливо, щоб роботи повністю витіснили людей?);

- філософські питання (Що означає жити «тут і зараз?»).

Слід зауважити, що немає обмежень щодо того, яким має бути велике питання, доки воно наводить на роздуми і захоплює увагу учнів.

Учитель у ролі фасилітатора

Для підтримки мотивації учнів під час заняття важливим є вміння учителя діяти в ролі фасилітатора. Першочергові завдання **фасилітатора** (від англ. facilitate – сприяти): організувати групову діяльність, слідкувати за груповою динамікою та за регламентом навчального заходу, а також сприяти створенню оптимальних умов для навчання. Тобто, фасилітатор безпосередньо не дає нових знань, а створює ідеальні умови для того, щоб учасники самостійно здобули ці знання.

Методика СОНП передбачає відсутність традиційних ролей: «учитель» – той, хто вчить, «учень» – той, кого навчають. Замість слова «учень» пропонується термін «учасник» – той, хто бере участь у навчально-виховному процесі. При цьому мається на увазі, що брати участь можна в різних ролях, незалежно від статусу. Учасник може бути за різних обставин учнем, експертом, лідером групи та ін.

Слід звернути увагу на відмінність ролі фасилітатора від ролі тренера та модератора. Тренер – це людина, яка проводить навчальний захід, створюючи умови для ефективного навчання в групі, даючи учасникам певні конкретні знання та, в окремих випадках, коректно виражаючи власну позицію стосовно теми заходу. При цьому тренер є фахівцем, обізнаним в тематиці тренінгу, але не обов'язково експертом у цій темі.

Модератор (від лат. moderor – стримую) – це нейтральна особа, що керує процесом дискусії, спрямовує та систематизує питання, які обговорюються, але не виражає власної думки і не пристає на бік жодної зі сторін. Разом з тим під час заняття за методом СОНП вчитель може висловити власну думку щодо відповіді на велике питання та допомогти учням організувати змістовну дискусію.

Для досягнення навчально-виховних цілей СОНП учитель виконує такі ключові функції:

- Створює сприятливу для роботи атмосферу групової довіри та співпраці. Учитель демонструє повагу до учасників, заохочує та підтримує їх. Учитель активно слухає учнів, використовує безоцінні судження, не критикує та не намагається оцінити їхні знання чи навички. Учитель демонструє зацікавленість в ідеях та думках учнів, відкритість та позитивні установки, що служать для учнів моделлю того, як слід працювати в групі. Це сприяє розвитку довіри учасників до учителя, стимулює їхню віру у власні сили. Також важливо завершити роботу групи на позитивній ноті.
- Спрямовує навчальну групу до вирішення поставлених завдань заняття. Учитель стежить за тим, щоб група дотримувалась заданих меж навчального-виховного процесу – часових норм, правил, раціонального вибору ролей тощо.

Дотримання правил є важливим атрибутом групової роботи. На початку проведення СОНП слід приділити достатньо часу, щоб учні їх зрозуміли та прийняли, також учні можуть запропонувати свої правила. Протягом заняття учитель слідкує за дотриманням цих правил та заохочує до цього учнів. Основне правило – немає правильних і неправильних відповідей, всі думки та пропозиції вітаються. Разом з тим учитель звертає увагу на достовірність і правдивість аргументів та спонукає учнів критично аналізувати відповіді одне одного.

Підготовка до заняття СОНП

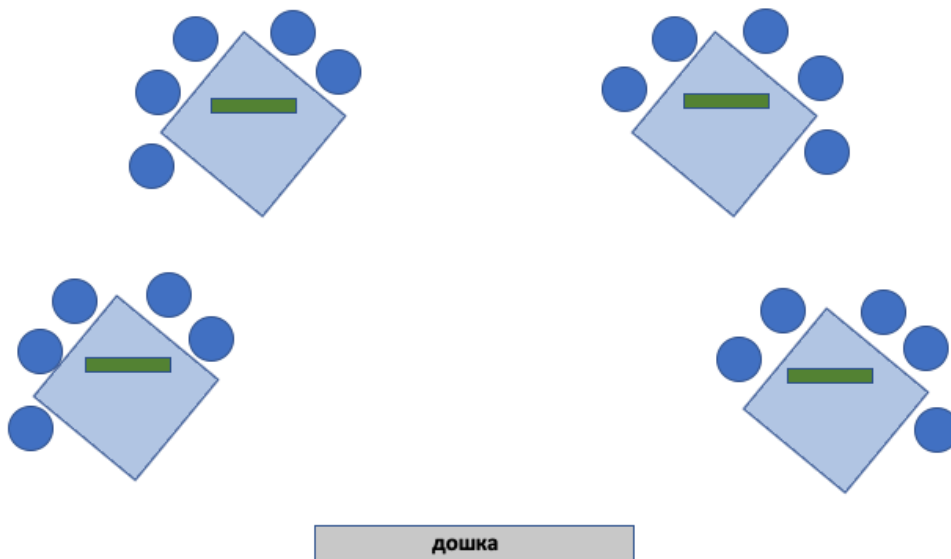
Перед тим як розпочати заняття, необхідно:

- оглянути приміщення, де буде проходити заняття, і оформити його потрібним чином;
- перевірити робочий стан комп'ютерів, з'єднання з інтернетом;
- підготувати інші джерела інформації (за потреби);

- продумати презентацію великого питання або ж бути готовим делегувати учням його створення.

Столи в класній кімнаті для роботи в групах повинні бути розміщені таким чином, щоб усі учасники вільно рухалися в приміщенні. На кожному столі розміщений один комп'ютер, папір для фліпчарта, олівці, фломастери, пластилін, інше канцелярське приладдя. Приклад розміщення столів та комп'ютерів наведений нижче.

Мал. 3. Приклад розташування столів

Розташування столів «острівками» є найбільш оптимальним, оскільки сприяє груповій роботі та дає можливість вільно рухатися по кімнаті і учням, і вчителю.

Оцінювання впливу СОНП

У рамках регіональної програми DARE «Освітні й соціальні інновації в Україні, Молдові та Румунії для кращого життя наших дітей» команда Ньюкаслського Університету проводить оцінювання впливу СОНП на дітей-учасників. Метою оцінювання є розуміння впливу програми на навчання дітей, діяльність учителів та сімей, а також на стосунки між ними. Інструменти оцінювання ефективності СОНП:

- Робочий зошит для дітей, в якому діти оцінюють сесію СОНП після кожного заняття.
- Журнал спостережень для вчителів. Він розроблений, щоб допомогти зрозуміти чинники, які впливають на досвід навчання дітей, та оцінити розвиток наполегливості, життєстійкості, критичного мислення, позитивного соціального залучення та ін.
- Анкета самооцінки, яку учні заповнюють на початку, всередині та в кінці навчального року. Анкета є надійним інструментом, що розроблений професійними психологами та використовується для оцінки уявлень дітей про себе та своє навчання.

Поради щодо вирішення типових викликів під час СОНП

Хоча кожне заняття СОНП є унікальним, є деякі типові виклики, з якими може стикнутися вчитель.

Виклик	Можливе рішення
Учні не готові до самостійної роботи	На початковому етапі проведення СОНП учні можуть бути не готові взяти на себе відповідальність за роботу. Вони по декілька разів звертаються до вчителя з проханнями підказати, вирішити, порадити тощо. Вчителю слід кожного разу пояснювати дітям, що на занятті СОНП не можна зробити щось недобре чи неправильно, будь-який їхній результат та отримані знання є корисними та важливими
Порушення учнями дисципліни	Вчитель може обирати собі помічника з числа найбільш відповідальних учнів, який слідкуватиме за дисципліною та допомагатиме вчителю щодо інших завдань під час заняття
Відповіді учнів неточні або помилкові	Важливо не виправляти учнів, а ставити відповідні запитання, які допоможуть їм заповнити прогалини в інформації. Якщо вчитель розуміє, що методом запитань він не зможе донести до дітей бажану інформацію, то він може зробити повноцінне інформаційне повідомлення. Таке повідомлення можна розпочати фразою «А от я знайшов таку інформацію».

	<p>Така фраза дає дітям розуміння того, що інформаційний потік є дуже насиченим та швидким, і не лише вони, але і вчитель та інші люди також мають потребу щодня вчитися та пізнавати світ.</p> <p>Також вчитель може заохочувати інших учнів поставити під сумнів відповідь, яка здається некоректною, наприклад: «Чи хтось із вас знайшов щось інше?». Потім слід пояснити, що учні можуть дійти до різних відповідей, зважаючи на надійність джерел. Так учні вчитимуться розуміти, який аргумент є достовірним та більш критично ставитися до інтернет-джерел</p>
Учні знаходять відповідь на питання занадто швидко, а потім байдикують	<p>Заохочуйте учнів поцікавитися, яку інформацію знайшли інші групи. Якщо інформація відрізняється, то чи можуть вони приєднати її до своєї відповіді? Якщо ні, то чому?</p> <p>Запитайте в учнів, чи відповідь групи повна, чи джерела інформації надійні?</p>
Дотримання часових рамок	<p>Розподіл часу залежить від завдання, яке ставить собі вчитель або від того, як розвивається заняття. Наприклад, якщо є завдання розкрити тему, донести до дітей певну інформацію/знання, тоді слід більше часу виділити на презентації, зменшивши час для інших частин заняття.</p> <p>Під час презентацій учитель зможе додавати важливу інформацію, чи, за допомогою запитань, підводити дітей до правильних відповідей. Або ж, якщо в ході заняття ви помічаєте, що діти не налаштовані на групову роботу і не досліджують питання належним чином, то можете скоротити час, відведений на цей етап. Якщо ви надаєте перевагу знанням – додайте зекономлений час для презентації</p>
Учні опрацьовують інформацію з одного і того ж самого джерела	<p>Нагадайте дітям, що на занятті СОНП заохочується співпраця не тільки в межах команди, але і між командами, та що обмін інформацією і спільна праця принесуть лише користь для робочого процесу</p>

Використана література

1. Богдзевич А., Иванова О., Назина А., Степанов М. Тренер – група – семінар: Другой путь образования молодежи. – Берлін: МитОст, 2009. – 138 с.
2. Інструментарій СОНП: Як привести Самоорганізований навчальний простір у вашу громаду. Опубліковано в рамках регіональної програми DARE «Освітні й соціальні інновації в Україні, Молдові та Румунії для кращого життя наших дітей», 2017. – 28 с.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
4. Нова українська школа: poradnik для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. – Київ: Літера ЛТД, 2018. – 160 с.
5. Топол В. Самоорганізація у навчанні, або Як учні можуть навчатись самостійно – методика SOLE. – Режим доступу: <http://nus.org.ua/articles/samoorganizatsiya-u-navchanni-abo-yak-uchni-mozhut-navchatys-samostijno>.
6. Ястребова В.Я., Бабко Т.М. Самоорганізація навчальної діяльності учнів як передумова успішності їх професійного самовизначення. // Личность в едином образовательном пространстве: сборн. научн. статей III Международного образовательного форума (г. Запорожье, 26–29 апреля 2012 года) / [под ред. Пашкова В.В. и др.]. – Запорожье: ТОВ «Финвей», 2012. – С.378–380.
7. Sally Rix, Stefan McElwee, George Stephenson. What happens if students are asked to learn Geography content, specifically Population, through SOLE? // The Journal of Educational Alternatives Volume 5 (2016), Issue 1, pp. 30-54. – Режим доступу: <https://www.othereducation.org/index.php/OE/article/download/151/144>.
8. Sugata Mitra, Emma Crawley. Effectiveness of Self-Organised Learning by Children: Gateshead Experiments // Journal of Education and Human Development September 2014, Vol. 3, No. 3, pp. 79-88. – Режим доступу: http://jehdnet.com/journals/jehd/Vol_3_No_3_September_2014/6.pdf.

Додаток 1. Приклади великих питань

Чи відчують риби біль?

Мозок дитини і дорослого однакові чи різні?

Чи можлива подорож у часі?

Чи можуть космонавти плакати у космосі?

Що станеться зі світом, якщо зникне інтернет?

Навіщо існують отруйні рослини?

Навіщо потрібно спати?

Навіщо людині совість?

Чому у чоловіків є вуса?

Що таке небезпека?

Чому люди лінуються?

Навіщо потрібні квіти?

Що таке щастя?

Чи стане наше життя кращим, якщо наша громада буде об'єднаною?

Чи можливе навчання в школі без цькування та насилля?

Що означає жити «тут і зараз»?

Про що мріють діти?

Чому чіпси та сухарики шкідливі для здоров'я?

Як виникло морозиво?

Як ви уявляєте будинок майбутнього?

Які люди ніколи не хворіють?

Як бджоли роблять мед?

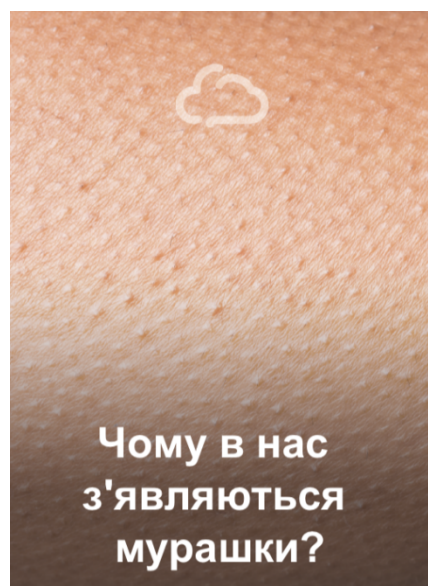
Що потрібно для щастя?

Чому не можна розмовляти з незнайомцями?

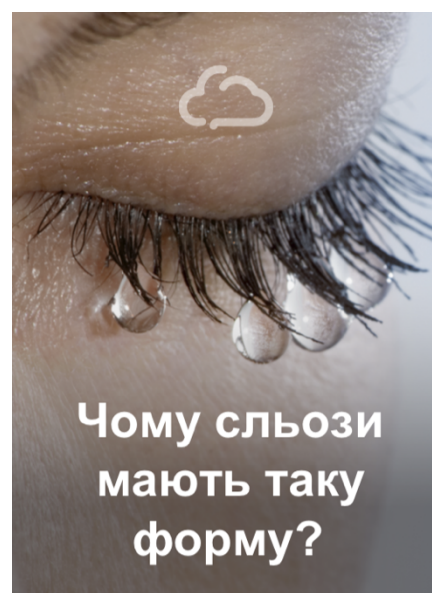
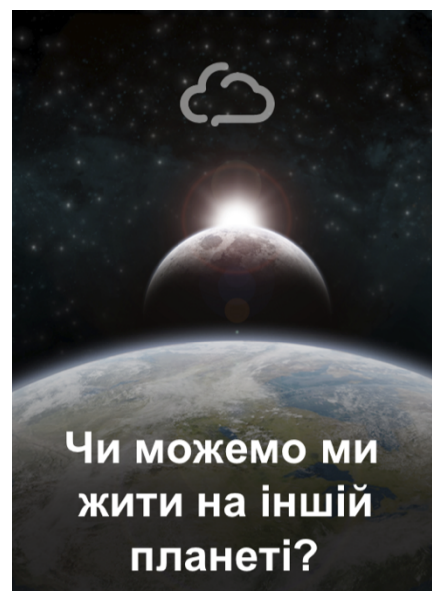
Як можна використати сміття?

Хто такі генії?

Чому люди сміються?

Як насправді виглядає зірка?
Чому люди їдять м'ясо?
Чому не всі гриби їстівні?
Чому люди сваряться?
Чому люди ходять на двох ногах, а собаки на чотирьох?
Що таке мозок?
Що сталося б, якби всі комахи зникли?
Як була створена абетка?
Чому люди не розмовляють однією мовою в усьому світі?
Яким чином наші очі вміють плакати, коли нам сумно?
Чому в нас з'являються «мурашки» на тілі?
Як створюється музика?
Чи може людина жити на іншій планеті?
Чи відчують риби біль?
Чому люди використовують для спілкування мову, а не спів?
Чому ми забуваємо?
Чому сльози мають таку форму?
Чи розрізають комахи кольори?
Чи може бути щось менше, ніж нуль?
Як виникають хвилі в океані?
Чи можлива подорож у часі?
Чи знає жаба, що вона жаба?
Чи є звуки на місяці?
Як людина навчається?
Що б сталося, якби земля була іншої форми?

Додаток 2. Приклади занять

Велике питання «Чи можуть космонавти плакати у космосі?»

Вікова група дітей: змішана, 4–7 класи.

Освітні завдання:

- навчити учнів шукати необхідну інформацію в інтернет-мережі;
- навчити критично аналізувати інформацію;
- навчити створювати PowerPoint презентації;
- дослідити особливості поведінки людського тіла у космосі.

Прогнозована тривалість заняття: 45–60 хвилин.

Обладнання: ноутбук або комп'ютер з доступом в інтернет, фліпчарт-дошка, фліпчарт-папір, роздатковий матеріал: кольоровий папір, олівці, фломастери, стікери, наліпки тощо.

Освітнє середовище: Заняття проводиться у спеціально обладнаному приміщенні. У приміщенні є робочі місця для 3–4 команд. На робочих столах/поверхнях розміщений ноутбук/комп'ютер, один або декілька аркушів формату А4–А1 та інші роздаткові матеріали. Робочі місця розташовані на відстані одне від одного. Робочі місця мобільні, їх можна переміщувати. Діти вільно рухаються у приміщенні.

Ключові поняття: групова робота, презентація, космос, космонавти, сила тяжіння, людське тіло, робота слізних (очних) залоз.

Очікувані результати: діти у найсприятливіший для них спосіб дослідять особливості поведінки людського тіла у космосі; зрозуміють, наскільки цікавими і потрібними є науки (предмети) фізика та біологія; діти закріплять навички пошуку інформації, командної роботи та презентації.

Перебіг заняття

№	Етап заняття	Методи роботи	Розподіл часу, 45 хв.	Розподіл часу, 60 хв.
I. Вступна частина				
1.	Зустріч та привітання дітей. Розподіл на команди та розміщення за робочими столами	Усне повідомлення	1 хв.	1 хв.
2.	Активізація робочого настрою або ж	Діалог. Вправа на усвідомленість	–	3 хв.

	навпаки заспокоєння надто активної аудиторії			
3.	Оголошення великого питання	Усне повідомлення. Голосування	2 хв.	2 хв.
II. Основна частина				
4.	Пошук відповіді на велике питання	Робота в малих групах по 4–6 осіб.	18 хв.	25 хв.
5.	Підготовка до презентації	Зміна розташування меблів	–	2 хв.
6.	Активація робочого настрою або ж, навпаки, заспокоєння надто активної аудиторії	Вправа на усвідомленість	2 хв.	3 хв.
7.	Презентація напрацювань	Комп'ютерна презентація. Розповідь за малюнками. Рольова гра	16 хв.	18 в.
III. Підсумкова частина				
8.	Підсумок заняття	Запитання-відповіді	3 хв.	3 хв.
9.	Заповнення зошитів	Записування	3 хв.	3 хв.
10.	Заповнення карти спостереження	Аналіз. Записування	Після завершення заняття	Після завершення заняття

Корисна інформація для фасилітатора

- Під час пошуку відповіді на це питання діти знаходять безліч посилань на різних інтернет-ресурсах. Рекомендуємо, щоб учитель заздалегідь попрацював з пошуковиком в інтернеті і з'ясував, чи пошук відповіді на це питання буде легким, чи учні зможуть знайти достовірні та цікаві сайти.

Під час пошуку відповіді на це питання було з'ясовано, що є інформаційний сайт [Onua.org](http://onua.org), створений з метою ознайомлення користувача зі світом непізнаного, новинами технологій, космічних відкриттів і загадок нашої планети. Цей сайт дає коротку та цікаву відповідь на велике питання «Чи можуть космонавти плакати у космосі?» (<http://onua.org/voprosy-i-otvety/8465-pochemu-kosmonavty-ne-mogut-plakat-v-kosmose>). Ще одним корисним сайтом у пошуку відповіді є <https://maximum.fm>. Він не дає вичерпної відповіді на запитання, але містить багато цікавої інформації, фото та відеоматеріали на тему космосу. Посилання: https://maximum.fm/kosmos-cikavi-fakti-pro-kosmos-i-kosmonavtiv-dlya-ditej-i-doroslih_n139288

З досвіду проведення заняття

За бажанням можна підготувати багато цікавих нестандартних роздаткових матеріалів: картонні ящики, кульки для сміття, одноразовий посуд, нитки, скотч, клей, ножиці, фарби тощо. Що більше матеріалів, то більш творчими й нестандартними можуть бути ідеї дітей. Що більше часу відведено на заняття, то більше роздаткових матеріалів необхідно підготувати. Якщо у приміщенні є шафа, можна звільнити її від речей: а раптом в учнів виникне ідея використати її як ракету чи космічний корабель?

Хід заняття

I. Вступна частина

1. Зустріч та привітання дітей на занятті. Розподіл на команди та розміщення за робочими столами

Фасилітатор вітається з дітьми у довільний спосіб. Діти самостійно обирають свої робочі місця, за якими вони сидять або стоять.

Діти діляться на команди самостійно. Якщо на етапі розподілу на команди виникають суперечки, фасилітатор втручається і пропонує дати кожній з команд цікаві назви, такі як Космос, Ракета, Інопланетяни, Чорна діра, Метеорити, Земляни тощо. Діти об'єднуються в команди не за принципом «ти мій друг», а за бажанням порозважатися та зіграти роль інопланетян, землян тощо.

2. Активація робочого настрою або ж навпаки заспокоєння надто активної аудиторії

Фасилітатор, на свій вибір, пропонує дітям провести одну з вправ на усвідомленість.

Вправа з фокусування на диханні. Діти сидять на своїх робочих місцях, якщо є можливість, діти сідають на підлогу на килим/каремат. Усі припиняють розмови і прислухаються до свого дихання. Фасилітатор спокійним, розміреним темпом коментує цей процес: «Відчуйте дихання в своєму тілі, зверніть увагу на те місце, де ви відчуваєте його найсильніше, можливо це живіт, грудна клітина, горло або ніс». Вправа триває до 1 хвилини. Далі фасилітатор запитує кожного учня, чи вдалося йому сфокусуватися на диханні та помітити, в якій частині тіла дихання відчувалося найсильніше. Діти говорять лише про свої тілесні відчуття, а не думки та емоції.

Вправа з фокусування на об'єктах. Діти сидять за своїми робочими столами. Фасилітатор спокійним, розміреним темпом коментує вправу: «Діти, подивіться на свої робочі столи, можливо, ви звертаєте увагу на конкретні

об'єкти? Що це за об'єкти? Сфокусуйте на них свою увагу. А тепер знову розширте свій фокус і подивіться на весь робочий стіл». Вправа триває до 1 хвилини. Після завершення вправи фасилітатор запитує дітей про те, як і на чому відбувався процес їхнього фокусування.

3. Оголошення великого питання

Перед оголошенням великого питання фасилітатор робить вступ, під час якого обговорює з дітьми декілька запитань і підводить дітей до теми заняття: «Діти, сьогодні, щоб відповісти на велике питання, нам доведеться на певний час покинути нашу планету Земля і вирушити в космос. Як думаєте, чи людина може полетіти в космос? А які речі їй для цього потрібні? А що треба знати про космос, щоб бути там у безпеці? Хто хоче бути першим СОНП-космонавтом, який полетить до дошки і напише велике питання? Гарзд. Сьогодні велике питання звучить так: Чи можуть космонавти плакати у космосі?».

II. Основна частина

4. Пошук відповіді на велике питання

У кожної групи є ноутбук/комп'ютер з доступом в інтернет. Діти використовують його для пошуку інформації/відповіді на велике запитання. Діти мають великий вибір засобів/роздаткових матеріалів для створення різнопланових презентацій: малюнків, плакатів, виробів з паперу, пластиліну тощо. Фасилітатор спостерігає за робочим процесом, але не втручається. Діти самостійно вирішують усі робочі питання.

5. Підготовка до презентації

До початку етапу презентації фасилітатор з дітьми переоблаштовує приміщення, в якому вони працюють. Діти прибирають свої робочі столи і разом з фасилітатором розсувають меблі, розділяючи приміщення на «зал глядачів» і «сцену для виступів».

Фасилітатор пропонує дітям за бажанням або ж способом жеребкування визначити послідовність своїх виступів: діти на аркушах паперу пишуть цифри відповідно до кількості команд; ці аркуші складають так, що цифр не видно; всі команди по черзі витягають один аркуш з цифрою; цифри на аркушах, які витягують учасники від кожної команди, і є порядковим номером виступу команди.

6. Активація робочого настрою або ж, навпаки, заспокоєння надто активної аудиторії

Фасилітатор пропонує дітям зробити вправу на усвідомленість «Дзвінок». Він бере дзвоник з гарним звуком. Просить дітей уважно послухати звук дзвінка. Дзвонить у дзвоник раз. Коли звук повністю стихає, фасилітатор пропонує всім послухати дзвоник ще раз і підняти руку тоді, коли діти перестануть чути звук/відлуння дзвінка. Вправа триває до 1 хвилини. Після цієї вправи діти стають знову уважними і приступають до наступного етапу заняття – презентації.

7. Презентація напрацювань дітей

Команда, яка презентує доповідь, першою виходить на «сцену». Команди, які виступають наступними, сидять у «залі» та слухають презентації.

Після завершення кожної презентації фасилітатор ставить додаткові запитання, щоб повністю розкрити потенціал команди та можливі недопрацювання в інформаційному наповненні презентації.

Яким інформаційним джерелом ви користувалися?

Чи сподівалися ви знайти саме таку відповідь на питання?

Що ще ви знаєте про силу тяжіння?

Чи хотіли б ви полетіти у космос? Чому?

Хто за яку ділянку роботи відповідав у вашій команді? тощо.

Після завершення усіх презентацій фасилітатор підбиває підсумки, пропонує учням назвати дві-три важливі речі, про які вони дізналися на занятті, додає свій коментар.

III. Підсумкова частина

8. Підсумок заняття

Після завершення презентацій фасилітатор дякує всім дітям за гарну працю, за «чудову спільну подорож у космос», за те, що діти чудово справилися з усіма викликами.

Фасилітатор повідомляє учням, де і коли вони зможуть побачити фотографії та прочитати інформацію про проведене заняття.

9. Заповнення зошитів

Фасилітатор роздає учням робочі зошити. Учні записують дату заняття, велике питання та виконують завдання, запропоновані у зошиті.

10. Заповнення карти спостереження

Після завершення заняття фасилітатор переглядає заповнені зошити дітей, аналізує хід проведеного заняття та заповнює карту спостереження.

Велике питання «Що станеться зі світом, якщо зникне інтернет?»

Вікова група дітей: змішана, 4–7 класи.

Освітні завдання:

- вдосконалити вміння пошуку інформацію в інтернет-мережі;
- вдосконалити вміння висловлювати свою думку;
- навчити критично аналізувати інформацію;
- розкрити тему важливості інтернет-мережі в сучасному світі;
- підняти тему залежності людей від інтернет-мережі та, зокрема, від соціальних мереж.

Прогнозована тривалість заняття: 45–60 хвилин.

Обладнання: ноутбук або комп'ютер з доступом в інтернет, столи, крісла, фотоапарат, фліпчарт, папір для фліпчарту, роздатковий матеріал: кольоровий папір, олівці, фломастери, стікери, наліпки тощо.

Освітнє середовище: Заняття проводиться у спеціально обладнаному приміщенні. У приміщенні є робочі місця для 3–4 команд. На робочих столах/поверхнях розміщений ноутбук/комп'ютер, один або декілька аркушів формату А4-А1 та інші роздаткові матеріали. Робочі місця розташовані на відстані одне від одного. Робочі місця мобільні, їх можна переміщувати.

Ключові поняття: групова робота, презентація, інтернет, соціальні мережі, СОНП, інтернет-залежність.

Очікувані результати: діти закріплять навички пошуку інформації в інтернеті, удосконалять навички міжособистісного спілкування та обміну досвідом/думками; дослідять основні переваги та недоліки наявності інтернету в житті людей.

Перебіг навчального заняття

№	Етап заняття	Методи роботи	Розподіл часу, 45 хв.	Розподіл часу, 60 хв.
I. Вступна частина				
1.	Зустріч та привітання дітей. Розподіл на команди та розміщення за робочими столами	Усне повідомлення	1 хв.	1 хв.
2.	Активація робочого настрою або ж, навпаки, заспокоєння надто активної	Діалог. Вправа на усвідомленість	–	3 хв.

	аудиторії			
3.	Оголошення великого питання	Усне повідомлення. Голосування	2 хв.	2 хв.
II. Основна частина				
4.	Пошук відповіді на велике питання	Робота в малих групах по 4–6 осіб.	18 хв.	25 хв.
5.	Підготовка до презентації	Зміна розташування меблів	-	2 хв.
6.	Активація робочого настрою або ж, навпаки, заспокоєння надто активної аудиторії	Вправа на усвідомленість	2 хв.	3 хв.
7.	Презентація напрацювань дітей	Комп'ютерна презентація. Розповідь за малюнками. Рольова гра	16 хв.	18 хв.
III. Підсумкова частина				
8.	Підсумок заняття	Запитання-відповіді	3 хв.	3 хв.
9.	Заповнення зошитів	Записування	3 хв.	3 хв.
10.	Заповнення карти спостереження	Аналіз. Записування	Після завершення заняття	Після завершення заняття

Інформація для фасилітатора

Під час пошуку відповіді на це питання діти знаходять безліч посилань на різні інтернет-ресурси. Рекомендовано, щоб вчитель заздалегідь попрацював з пошуковиком в інтернеті і з'ясував, чи пошук відповіді на це питання буде легким, чи учні зможуть натрапити на достовірні та цікаві сайти. Під час пошуку відповіді на це питання було з'ясовано, що першим або ж одним із перших у списку посилань стоїть відомий та надійний сайт [bbc.com](https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-45118103) в українській версії. Ось посилання: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-45118103>. На цьому сайті є об'ємна та цікава стаття про дослідження цього питання. Звичайно, вона не розкриває питання з усіх можливих сторін. До прикладу, тут зовсім не йдеться про залежність людей від інтернету та соціальних мереж і про можливі наслідки цієї залежності, такі як вчинення самогубств залежними людьми у разі зникнення доступу в інтернет. Проте ви можете запропонувати учням використати статтю як основне джерело для своїх досліджень.

Як працювати з пропонованим матеріалом? Ця стаття велика. Якщо діти погано читають або їм важко опрацьовувати нову інформацію, то вони не зможуть дослідити питання належним чином. Можна запропонувати їм розбити статтю на декілька частин та розділити їх між командами. Таким чином ви запропонуєте дітям нову модель праці на СОНПі: тісна співпраця

між командами, взаємне доповнення та робота, зорієнтована на досягнення спільних результатів і спільної мети. Інші проблеми та підтеми, які ви хотіли б дослідити, вводьте за допомогою своїх запитань, доповнень. Оскільки діти є безпосередніми користувачами інтернету, на цю тему вони спілкуються легко та діляться своїм особистим досвідом.

Якщо ви обмежені в часі, маєте на заняття 45 хвилин і менше, тоді вам не слід готувати для дітей багато роздаткового матеріалу. Пропоноване велике питання є легким і цікавим для пошуку в інтернеті та обговорення. Дозвольте дітям зосередитися на інформаційній частині заняття і не відволікатися на ручну/творчу працю. А наступну сесію СОНП, для різноманітності, можете зробити з арт-елементами.

Хід заняття

I. Вступна частина

1. Зустріч та привітання дітей на занятті (розподіл на команди та розміщення за робочими столами)

Фасилітатор стоїть при вході в кабінет і вітається з кожним учнем індивідуально: привітальними словами, обіймами, рукостисканням тощо.

Фасилітатор просить дітей не сідати за робочі місця, а підійти всім разом до дошки або до вікна. Далі він пропонує дітям зробити усвідомлений вибір своєї команди та свого робочого місця на час заняття через вправу на усвідомленість.

2. Активація робочого настрою або ж, навпаки, заспокоєння надто активної аудиторії. (Поділ на команди)

Діти стоять біля дошки. Спочатку фасилітатор просить їх сфокусувати свій погляд на тій частині кабінету, де розміщені робочі столи та крісла; потім помітити, на яких саме об'єктах мимовільно зупиняється погляд, і сфокусувати свою увагу саме на них. Після цього фасилітатор просить дітей знову розширити свій фокус, відвести погляд від обраного об'єкту і дивитися на весь клас загалом. Вправа триває 1–2 хвилини. На завершення вправи фасилітатор запитує дітей про те, як і на чому відбувався процес їхнього фокусування, чи помічали вони різницю між вузьким та широким фокусуванням, і пропонує їм сісти за те робоче місце, яке їм найбільше до вподоби. Учасники, які сідають за один і той же робочий стіл, утворюють команду, в якій працюють протягом заняття.

Діти, сфокусовані та зосереджені на робочому процесі, розпочинають працю в групах.

3. Оголошення великого питання

Діти готуються почути велике питання. Фасилітатор підводить дітей до теми заняття за допомогою додаткових запитань: «Діти, давайте спробуємо здогадатись, як звучить наше велике питання за допомогою моїх підказок. Перша. Сьогодні ми говоритимемо про річ, яку ми використовуємо на кожному занятті СОНП. Що це? (Відповіді дітей. Очікувана відповідь: інтернет) Друга підказка. Чи завжди у нас є інтернет? (Відповіді дітей. Очікувана відповідь: ні, іноді немає, або є поганий). А що станеться з нашим заняттям СОНП, якщо зникне інтернет? Воно відбудеться? Чи будуть якісь зміни у занятті? (Відповіді дітей. Очікувана відповідь: відбудеться, але будуть зміни). Чудово! А наше велике питання сьогодні звучить так: **«Що станеться зі світом, якщо зникне інтернет?»**»

Фасилітатор пропонує одному з учнів записати велике питання на дошці.

II. Основна частина

4. Пошук відповіді на велике питання

У кожній групі є ноутбук/комп'ютер з доступом в інтернет. Діти використовують його для пошуку інформації/відповіді на велике питання. Діти мають великий вибір засобів/роздаткових матеріалів для створення презентацій у різних формах: малюнки, плакати, вироби з паперу, пластиліну тощо. Фасилітатор спостерігає за робочим процесом, але не втручається. Діти самостійно вирішують усі робочі питання.

5. Підготовка до презентації

До початку етапу презентації фасилітатор з дітьми переоблаштовує приміщення, в якому вони працюють. Діти прибирають свої робочі столи і разом з фасилітатором розсувають меблі, розділяючи приміщення на «зал глядачів» і «сцену для виступів».

Фасилітатор пропонує дітям визначити за бажанням або ж способом жеребкування послідовність своїх виступів: діти на аркушах паперу пишуть цифри відповідно до кількості команд; ці аркуші складають так, що цифр не видно; всі команди по черзі витягають один аркуш з цифрою; цифри на аркушах, які витягують учасники від кожної команди, і є порядковим номером виступу команди.

6. Активація робочого настрою або ж, навпаки, заспокоєння надто активної аудиторії

Фасилітатор пропонує дітям зробити вправу на усвідомленість «Дзвінок». Він бере дзвоник з гарним звуком. Просить дітей уважно послухати звук дзвінка. Дзвонить у дзвоник раз. Коли звук повністю стихає, фасилітатор пропонує всім послухати дзвоник ще раз і підняти руку тоді, коли діти перестануть чути звук/відлуння дзвінка. Вправа триває до 1 хвилини. Після цієї вправи діти стають знову уважними і приступають до наступного етапу заняття – презентації.

7. Презентація напрацювань дітей

Команда, яка презентує доповідь першою, виходить на «сцену». Команди, які виступають наступними, сидять у «залі» та слухають презентації.

Після завершення кожної презентації фасилітатор ставить додаткові запитання, щоб повністю розкрити потенціал команди та можливі недопрацювання в інформаційному наповненні презентації.

Яким інформаційним джерелом ви користувалися?

Чи сподівалися ви знайти саме таку відповідь на питання?

Яку користь від користування інтернетом відчуваєте саме ви?

Чи уявляєте ви своє життя без інтернету?

Хто за яку ділянку роботи відповідав у вашій команді? тощо.

Після завершення усіх презентацій фасилітатор підбиває підсумки, пропонує учням назвати дві-три важливі речі, про які вони дізналися на занятті, та додає свій коментар.

III. Підсумкова частина

8. Підсумок заняття

Після завершення презентацій вчитель обов'язково дякує всім дітям за гарну працю, за «чудову спільну подорож просторами інтернету», за те, що діти чудово справилися з усіма викликами.

Якщо вчитель планує викладати інформацію про заняття та фотографії в інтернет-мережу, необхідно попередити дітей, де саме і коли вони зможуть з нею ознайомитися.

9. Заповнення зошитів

Фасилітатор роздає учням робочі зошити. Учні записують дату заняття, велике питання та виконують завдання, запропоновані у зошиті.

10. Заповнення карти спостереження

Після завершення заняття фасилітатор переглядає заповнені зошити дітей, аналізує хід проведеного заняття та заповнює карту спостереження.